

Het Europa-gehalte van de Nederlandse verkiezingsprogramma's

De verkiezingen voor de Tweede Kamer bieden een goede aanleiding voor een nieuwe tussenstand van de politieke discussie over het Nederlandse Europabeleid.¹ Daaruit kan worden afgelezen op welke wijze partijen 'Europa' in hun nationale programma's integreren en hoe zij in de praktijk het subsidiariteitsprincipe hanteren. Welke lessen voor de rol van de Europese Unie trekken de partijen uit de kredietcrisis? Welke invulling wil men geven aan een gemeenschappelijk buitenlandbeleid? In hoeverre haken de programma's aan bij de nieuwe EU 2020-strategie (die in de plaats komt van de Lissabon-strategie)? En leggen de verkiezingsprogramma's een basis voor een politiek volwassener omgang van 'het Binnenhof' met de verdergaande europeïsering?²

De integratietoets

Het CDA verklaart zich als enige uitdrukkelijk tot een pro-Europese partij. Dat is interessant, omdat juist de aanvoerder van het CDA-smaldeel in het Europees Parlement, Wim van de Camp, zich profileert als behartiger van het Nederlandse belang. Als initiatiefnemer van een 'oranjeberaad' van Nederlandse Europarlementariërs heeft hij zich bekend tot aanhanger van 'een model dat gebaseerd is op de visie van Europa als samenwerkingsverband van nationale staten'.³ Die karakterisering gaat voorbij aan het wesen van de EU als Unie van lidstaten en burgers én aan de verregaande integratie van markt en beleid die feitelijk aan de EU ten grondslag ligt.

Vandaag de dag is er geen enkele partij meer die nog pleit voor het ideaal van een federaal Europa. Maar er is sprake van een nieuw onderscheidend criterium, dat aansluit bij de alledaagse realiteit: wordt er gesproken van 'Europese integratie' of geeft men de voorkeur aan de meer vrijblijvende aanduiding 'Europese samenwerking'?⁴ Deze lakmoesproef levert drie 'eurorealistische' partijen op: niet het CDA, wel D66, de VVD en de SGP. D66 kiest voor verdergaande Europese integratie. Ook spreekt het verkiezingsprogramma van een 'verenigd Europa' dat nodig is om te kunnen bijdragen aan de oplossing van grote problemen in de wereld. De VVD toont historisch besef en realiteitszin door vast te stellen dat de EU 'het resultaat [is] van een integratieproces dat vrijhandel, vrede en veiligheid bevordert en daarmee de welvaart voor Nederland'. Het verkiezingsprogramma preciseert vervolgens: 'De VVD staat voor een Europese Unie waar je iets voor terugkrijgt.'

De SGP spreekt weliswaar over Europese integratie, maar noemt dit proces geen doel op zich zelf: 'Samenwerken, dat is wat de SGP voor ogen staat, niet samensmelten.' Het programma van de ChristenUnie gebruikt de term 'samenwerking' veelvuldig. Onder deze vlag blijkt de partij een reeks ambities op het Europese speelveld te willen verwezenlijken. 'Met name de economische crisis heeft de meerwaarde en noodzaak van Europese samenwerking aangetoond,' zo wordt in het programma vastgesteld.

Een ander onderscheidend criterium betreft het gebruik van de term 'gemeenschappelijk'. Het CDA hanteert deze term in verband met het (handhaven van het) gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB); GroenLinks wil streven naar een *gemeenschappelijke* Europese zetel in VN-Veiligheidsraad, IMF en Wereldbank; en de PvdA associeert 'gemeenschappelijk' met het te voeren beleid ten aanzien van energie, criminaliteitsbestrijding, asiel en migratie.

Aan de andere kant van het euro-politieke spectrum zijn er diverse partijen die Europa vooral op afstand willen houden. De 'Recepten voor Mededogen en Duurzaamheid' van de Partij voor de Dieren (PvdD) hebben slechts betrekking op de EU voor zover het gaat om het gemeenschappelijke landbouw- en visserijbeleid. Wat de SP, Trots op Nederland (TON) en PVV betreft, richten de ambities zich vooral op het reduceren van (de Nederlandse bijdragen aan) het EU-budget, het beperken van de macht van 'Brussel' en het terugdringen van de 'Brusselse' bemoeienis met nationale aangelegenheden. Maar tegelijkertijd vindt TON de integratie kennelijk al zó ver voortgeschreden, dat alle Nederlandse ambassades in EU-landen gesloten kunnen worden en dat buiten de EU met gezamenlijke ambassades kan worden gewerkt. De PVV neemt bij dit onderwerp geen blad voor de mond: 'Een andere aantasting van onze democratie heet Europese Unie. Die gaat steeds meer lijken op de oude Sovjet-Unie. De EUssr. [...] Het EU-nationalisme moet de kop worden ingedrukt. [...] de EU [moet] zich beperken tot een Europese Economische Gemeenschap. [...] Nederland moet blijven!'

Lessen uit de kredietcrisis

De kredietcrisis heeft tekortkomingen in de regulering van en het toezicht op financiële instellingen aan het licht gebracht. Tegelijkertijd blijkt de internationale verwevenheid op economisch en financi-

eel terrein zó groot, dat een nationale aanpak te kort schiet.

Het merendeel der partijen – behalve SP, TON, PVV en PvdD – pleit voor versterking van het toezicht in Europees verband. De PvdA noemt Europa de *bewaker* van de integriteit van financiële instellingen. D66 is voor één Europese *toezichthouder* die effectief kan ingrijpen zonder politieke inmenging. De VVD pleit voor een strengere Europees financieel toezicht dan nu wordt voorgesteld, en vindt verder dat een Europese *marktmeester* op de financiële markten moet gaan toezien op het grensoverschrijdende financiële verkeer. Wat de SP in Europees verband wil regelen, is een splitsing van spaar- en zakenbanken. Verder pleiten ChristenUnie, PvdA en PVV voor een bankenheffing en GroenLinks voor een heffing op financiële transacties.

De kredietcrisis heeft de laatste maanden geleid tot grote spanningen binnen de eurozone, vooral rond Griekenland. De behoefte aan versterking van zowel de crisispreventie als het crisismanagement in Europees verband, is inmiddels evident.⁵ De meeste partijen – PVV, SP en PvdD uitgezonderd – onderstrepen het belang van het Stabiliteits- en Groeiact voor houdbare overheidsfinanciën en de stabiliteit van de euro. Enkele partijen trekken uit deze crisis uitdrukkelijk conclusies voor versterking van de begrotingsdiscipline en de economische beleidscoördinatie binnen de eurozone. GroenLinks stelt dat ‘de kracht van onze euro staat of valt met het tempo waarin alle landen hun verzorgingsstaat hervormen [...]. Een muntunie moet het politieke gezag hebben om in te grijpen wanneer nationale politici falen.’ De VVD ‘wil in EU-verband bindende afspraken maken voor versterkte coördinatie van het economisch beleid opdat de stabiliteit van de euro gewaarborgd blijft. Dit betekent dat alle lidstaten zich vastleggen op duidelijke doelstellingen per lidstaat om hun arbeids- en pensioenstelsels te hervormen en toekomstbestendig te maken.’

Deze citaten illustreren dat de kredietcrisis *bakens van subsidiariteit heeft verzet* in de richting van de EU. Maar Den Haag blijft op zijn hoede bij het bewaken van de proportionaliteit. De Europese Commissie mag dan meer bevoegdheden krijgen om in het kader van de buitensporige-tekortprocedure de kwaliteit van de onderliggende statistische gegevens te controleren, maar alleen als sprake is van ernstige risico's of significante problemen en met betrokkenheid van de Raad.⁶ Wat moet voor Nederland nu zwaarder we-

gen: de schade van een ‘tweede Griekenland’ of het risico van een extensief gebruik door de Commissie van controlebevoegdheden?

EU 2020

Met de *EU 2020*-strategie wil de EU de maatschappelijke welvaart bevorderen, door vooruitgang op economisch, sociaal en ecologisch terrein te stimuleren. Dat vergt een gerichte beleidsinzet van zowel de EU als de lidstaten.⁷ Uit de partijprogramma's blijkt echter dat deze strategie in politiek Den Haag nog niet echt leeft. Alleen CDA, D66 en PvdA refereren eraan. Het CDA legt een verband met kennis en innovatie; D66 wil dat Nederland proactief positie kiest en optimaal gebruik maakt van EU 2020, terwijl volgens de PvdA de EU in 2020 de beslissende omslag moet hebben gemaakt naar een duurzame maak- en kenniseconomie, waarbij werkgelegenheid en sociale zekerheid maximaal gewaarborgd zijn.

EU-begroting

Sinds Nederland in de jaren negentig van de vorige eeuw netto-betaler is geworden, krijgt de EU-begroting in ons land volop politieke aandacht. De komende (kabinets)periode zal worden onderhandeld over de *Financiële Perspectieven* voor de periode 2014-2020. Aangezien dit meerjaarlijkse begrotingskader de instemming vergt van alle lidstaten, biedt dit voor de nationale politiek mogelijkheden de Europese besluitvorming te beïnvloeden. De inzet van de partijen loopt uiteen.

PvdA, VVD, SP, SGP, TON en PVV zijn het erover eens dat het EU-budget en de Nederlandse bijdrage daaraan moeten worden verlaagd. De grootste besparing kan daarbij worden bereikt op de structuur- en landbouwfondsen (alleen de SGP wil het GLB handhaven). TON beweert dat als deze fondsen uit de EU-begroting worden geschrapt, ongeveer 3% van de EU-uitgaven overblijft (dat is overdreven; 30% is meer *to the point*). De PVV herhaalt eenvoudigweg de welbekende boodschap van de vroegere Britse premier Margaret Thatcher: ‘We willen ons geld terug van Europa.’ De VVD volstaat met het drastisch terugbrengen van de EU-uitgaven tot ver onder 1% van het BNP van de EU (de begroting van 2010 beslaat 1,04% van het BNP van de EU). Tevens wil de VVD de afdrachten aan de EU halveren (en daarvoor 2,5 miljard euro aan bezuinigingen inboeken).

De PvdA wil dat de EU-begroting omlaag gaat en de netto-betalingspositie van Nederland verbe-

tert, zonder daarbij getallen te noemen. Daarbij moet meer geld besteed worden aan innovatie-, energie- en klimaatbeleid, en minder aan structuur- en landbouwfondsen. De PvdA kiest voor een socialer, innovatiever en duurzamer Europa, maar aan cohesie en internationale solidariteit binnen de EU maakt het programma geen woorden vuil.

Er zijn ook partijen die van de omvang van de EU-begroting en van de Nederlandse bijdrage daaraan geen punt maken. Bij het CDA lijkt die positie vooral ingegeven door de wens het bestaande GLB ook na 2013 zoveel mogelijk te handhaven. De ChristenUnie blijft weliswaar terughoudend ten aanzien van verdere liberalisering van het landbouwbeleid, maar koppelt dit aan modernisering van het beleid, gericht op het belonen van maatschappelijke prestaties van agrariërs. Voor dit laatste spoor kiezen ook GroenLinks en D66. De PvdD wil de landbouwsubsidies in Nederland inzetten ter stimulering van de biologische landbouw en de teelt van lokale eiwitgewassen.

TON en D66 stellen voor de omvang van de nationale afdrachten aan de EU te koppelen aan het nationaal inkomen van de lidstaten. Op die manier draagt elke lidstaat proportioneel naar draagkracht bij. Het interessante is dat dit ideaal in de realiteit al sterk wordt benaderd (maar vooral wordt verstoord door de specifieke kortingsregelingen voor o.a. het Verenigd Koninkrijk en Nederland).⁸ Het is een hardnekkig misverstand dat Nederland teveel (meer dan andere lidstaten) betaalt aan de EU: de invoerrechten die ons land aan de buitengrenzen van de EU heft, behoren niet tot de nationale bijdrage. De negatieve netto-betalingspositie komt doordat Nederland relatief weinig geld ontvangt uit de landbouw- en structuurfondsen. De hervormingen van het landbouw- en structuurfondsenbeleid en het zwaarder inzetten op kennis- en innovatiebeleid zullen de netto-betalingspositie van ons land op termijn vanzelf verbeteren.

Buitenlands beleid

Op het terrein van het Nederlands buitenlands beleid gaat de aandacht van de politieke partijen vooral uit naar het deelterrein veiligheids- en defensiebeleid. Er bestaat verdeeldheid onder de partijen over de toekomst van een Nederlands veiligheids- en defensiebeleid, al dan niet in Europese of NAVO-context. CDA en D66 kiezen duidelijk voor verdergaande samenwerking in Europees verband, terwijl ChristenUnie en VVD de nadruk leggen op verdere afstemming van de samenwerking tussen de EU en de NAVO. De PvdA gaat nog een stap verder en stelt dat Nederland

moet streven naar meer *samenvoeging* van taken in EU- en NAVO-verband. Met GroenLinks is de PvdA van mening dat Nederland zich moet inzetten voor samenwerking en specialisatie: 'Het lange termijnperspectief van onze krijgsmacht is taakspecialisatie in EU verband.' De SP spreekt zich daarentegen uitdrukkelijk uit tegen medewerking van Nederland aan een gevechtsgroep van de Europese Unie.

Het Verdrag van Lissabon biedt mogelijkheden voor de EU zich naar buiten toe duidelijker als een eenheid te manifesteren, o.a. door de oprichting van een *Europese Dienst voor Extern Optreden* (EDEO). Waar de discussie naar aanleiding van het door Catherine Ashton gepresenteerde plan voor de vormgeving van EDEO⁹ in Brussel plaatsvindt, hebben Haagse politieke partijen uitgesproken ideeën over de Europese diplomatieke dienst en het Nederlandse postennet. GroenLinks en D66 pleiten voor een Europese diplomatieke dienst waarin de ambassades en consulaten van de EU-landen (geleidelijk) worden samengevoegd. Ook de VVD is van mening dat de ambassades en posten binnen de EU dienen te worden samengevoegd en stelt, evenals PvdA en CDA, een aanzienlijke reductie van het postennet voor.

Conclusies: Europa deel van de oplossing?

Dit vergelijkend onderzoek van verkiezingsprogramma's heeft niet de pretentie een compleet overzicht te geven van de standpunten van de politieke partijen op alle 'Europese' thema's. Zo hebben wij vraagstukken van justitie, asiel en migratie, uitbreiding, duurzaamheid en energie nog buiten beschouwing gelaten. Het beeld dat wij schetsen is al veelkleurig genoeg en biedt aanknopingspunten om enkele lijnen te trekken. Zo kan er een onderscheid gemaakt worden tussen de partijen die de Europese integratie vooral buiten de nationale politiek willen houden – PVV, SP, TON, SGP – en de partijen die uitgaan van een verwevenheid van de nationale en Europese arena, en die nationale ambities willen vertalen in een gerichte inzet in het Europese besluitvormingsproces. D66 en GroenLinks vertonen op dit punt het meest Europees georiënteerde profiel. Maar ook het programma van de ChristenUnie toont opmerkelijk veel ambitie in Europa: misschien wel meer dan de traditionele pro-Europese partijen CDA en PvdA. De Europese agenda van de VVD is inmiddels behoorlijk smal geworden.

Voor een grotere rol van Europa in het buitenlands en veiligheidsbeleid is er brede steun, maar over het hoe en wat bestaat nog flink wat onduidelijkheid. De

partijprogramma's bevestigen het beeld dat in Europa vooral de economische samenwerking en integratie Nederland(ers) motiveert en inspireert.¹⁰ De kredietcrisis lijkt dat te hebben versterkt: Europa wordt over het algemeen niet als deel van het probleem, maar als deel van de oplossing gezien. Tegelijkertijd tonen partijen weinig belangstelling voor de welvaartswinst die kan worden geboekt door te investeren in de EU 2020-strategie. Wel blijft disproportioneel veel aandacht uitgaan naar (de Nederlandse afdracht aan) de EU-begroting. De druk om het budgettaire beslag van de Europese landbouw- en structuurfondsen terug te dringen neemt sterk toe. Dat is een goede zaak, voor zover die druk ook gericht wordt op verbetering van de kwaliteit van het Europese beleid en het vrijspelen van budgettaire ruimte voor nieuwe uitdagingen.

Drs Gera Arts is werkzaam bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid; **Drs Marko Bos** is verbonden aan de Sociaal Economische Raad. Zij hebben deze bijdrage geschreven als redacteurs van de nieuwsbrief van de Europese Beweging in Nederland (EBN).

Noten

- ¹ Vgl. Mendeltje van Keulen, 'Europa? Kiest u maar! Nederlandse politieke partijen over de Europese Parlementsverkiezingen, in: *Internationale Spectator*, jrg. 63 nr. 5, mei 2009, blz. 243-247. Ons artikel is gebaseerd op de ontwerp-verkiezingsprogramma's die rond 25 april beschikbaar waren.
- ² Bob van den Bos, 'Genante vertoning', in: *Internationale Spectator*, jrg. 63, nr. 9, september 2009, blz. 409-410.
- ³ Gesprek met Theo Brinkel en Jan Prij, *Christen Democratische Verkenningen*, herfst 2009 ('Krachtproef Europa'), blz. 125-130, in het bijzonder blz. 129.
- ⁴ Vgl. Theo Brinkel, Hans-Martien ten Napel & Jan Prij, 'Opnieuw verder kijken dan de eigen neus lang is', in: *Christen Democratische Verkenningen*, herfst 2009, blz. 16-24.
- ⁵ Vgl. *De EU en de crisis: lessen en leringen*, AIV-advies no. 68, januari 2010.
- ⁶ Zie voor de BNC-fiche: Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, 22 112, nr. 1003; ook: Marko Bos, 'Subsidiariteitskramp', in: *EBN-nieuwsbrief*, mei 2010.
- ⁷ Roland Zwiers, 'Lissabon-strategie na 2010: maatschappelijk draagvlak, breed welvaartsbegrip en accent op arbeidsproductiviteit', in *Internationale Spectator*, jrg. 63, nr. 9, september 2009, blz. 411-415; Europese Commissie, *Europa 2020: Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, COM(2010)2020 def., 3 maart 2010.
- ⁸ Zie: Marko Bos, 'Budgettaire kaders', in: Huib Silvis, Arie Oskam & Gerrit Meester (red.), *EU-beleid voor landbouw, voedsel en groen – Van politiek naar praktijk*, Wageningen, 2008, blz. 69-92.
- ⁹ Proposal for a Council Decision, establishing the organisation and functioning of the European External Action Service (25 March 2010) (beschikbaar via: http://eeas.europa.eu/docs/eeas_draft_decision_250310_en.pdf).
- ¹⁰ Vgl. Corry van Renselaar, 'Wat bindt Nederlanders aan Europa?', in: *Internationale Spectator*, jrg. 61, nr. 3, maart 2007, blz. 150-155.